

Polarnost i polarizovanost?

Goedele De Keersmaecker, *Polarity, Balance of Power and International Relations Theory: Post-Cold War and the 19th Century compared*, Palgrave Macmillan, London, 2017, 247

Dominantan stav od kraja Hladnog rata jeste da je struktura međunarodnog sistema unipolarna, ali poslednjih nekoliko godina sve su češće tvrdnje da svet poprima obrise multipolarnosti, ili da je u potpunosti multipolaran. U svom radu De Kirsmajker (De Keersmaecker) razmatra da li stavove o unipolarnom svetu nakon kraja Hladnog rata treba bezrezervno prihvatati kao tačne. Shodno navedenom, centralno pitanje na koje nastoji da odgovori u radu glasi: da li je posthladnoratovski svet unipolarna fantazija ili multipolarni mit?¹ Upotreba pojma polarnosti u međunarodnim odnosima je „lansirana“ u radu Keneta Volca (Kenneth Waltz) „Stabilnost bipolarnog sveta“, a osnovna tvrdnja jeste da je bipolarni svet stabilniji od multipolarnog.² Za bavljenje ovim pitanjem neophodno je razumeti pojam polarnosti. Stoga je prvi deo rada De Kirsmajkerove usmeren na pojmovno određenje polarnosti, gde uočava dva osnovna problema. Prvi je nepostojanje jedinstvene i opšteprihvaćene definicije pojma polarnosti, a drugi se odnosi na to da nije reč o čisto akademskom konceptu, te njegovo puko preuzimanje, bez dublje i preciznije analize, dovodi do njegovih različitih interpretacija.

Osnovni termin na kojem se zasniva polarnost je „pol“, poreklom geografski termin, koji se koristi da označi jednu od dve suprotne/ekstremne tačke. U nauci o međunarodnim odnosima pojam „pol“ je našao svoje mesto u periodu Hladnog rata, da označi dve tadašnje suprotstavljene velike sile (SAD i SSSR). Iz toga se razvio i pojam polarnosti koji opisuje strukturu međunarodnog sistema, na osnovu broja velikih sila³. Međutim, pojam polarnosti je oblikovan tadašnjim hladnoratovskim okolnostima koje su podrazumevale antagonizam među polovima. Kada su te okolnosti

¹ Godele De Keersmaecker, *Polarity, Balance of Power and International Relations Theory: Post-Cold War and the 19th Century compared*, Palgrave Macmillan, London, 2017, 4.

² Kenneth Waltz, „The Stability of a Bipolar World“, *Daedalus*, vol. 93, no. 3, 1964, 881–909.

³ Godele De Keersmaecker, *Polarity, Balance of Power and International Relations Theory: Post-Cold War and the 19th Century compared*, op. cit., 10–17.

suprotstavljanja nestale, posthladnoratovske rasprave o polarnosti su u središte stavile utvrđivanje broja „polova“, ali ne i suprotnosti među njima. Samo identifikovanje broja velikih sila ne znači da su one nužno suprotstavljene jedna drugoj. Na primer, možemo da postavimo pitanje – da li je moguće da međunarodni sistem ima pet velikih sila koje su grupisane u dva pola? Ako jeste da li onda govorimo o multipolarnom ili bipolarnom sistemu? Dakle, za razumevanje polarnosti neophodno je pored samog broja velikih sila analizirati i odnose među njima. Svesna toga De Kirschmajker u svom radu navodi da moramo praviti razliku između pojmova: pol, polarnost i polarizacija.⁴ Međutim, pošto se pojam polarizacije odnosi na proces, a središnje mesto posthladnoratovskih debata je identifikovanje strukture međunarodnog sistema kao stanja, prikladnije je koristiti pojam polarizovanosti.

Pojam polarizovanosti se u početku nije ni razmatrao, i sam Volc je posmatrao bipolarizovanost kao rezultat bipolarne strukture.⁵ Iako Volc pravi razliku između polarnosti i polarizovanosti, on bipolarizovanost vidi kao „rezultat“ bipolarnosti. Međutim, postavlja se pitanje – da li je zaista bipolaran svet nužno i bipolarizovan? Kako bi se onda razumele tvrdnje nekih autora, poput Foksa (Fox), koji ističu da je period Hladnog rata bio multipolarnan (tri velike sile: SSSR, SAD i Velika Britanija), ali ujedno i bipolarizovan (dva bloka: Istočni i Zapadni)?⁶ Iako je u osnovi pojmova polarnosti i polarizovanosti pojam pola, prvi naglasak stavlja na njegov „kvantitativni“ (utvrđivanje broja polova), a drugi na „kvalitativni“ deo (utvrđivanje odnosa). Kada je reč o polarizovanosti, odnosi koji imaju središnje mesto su oni koji se uspostavljaju među polovima, ali i oni koje pol uspostavlja sa drugim državama. Prvi se odnose na „neresive protivrečnosti između dve grupe“,⁷ odnosno dva pola, dok se drugi najbolje shvataju kroz ono što Vajman (Wayman) označava kao klaster polarnost.⁸ Klaster polarnost podrazumeva da polovi za sebe „privlače“ druge države u svoje klastere/blokove. Dakle, polarnost i polarizovanost nisu sinonimi, niti je, kako Volc ističe, bipolarizovanost rezultat bipolarnosti. Dakle, hladnoratovski sistem je bio bipolaran jer su se dva pola (SAD i SSSR) izdvajala po svojim materijalnim sposobnostima, a bipolarizovan jer su ti polovi u svoje blokove „privlačili“ brojne države (Zapadni i Istočni blok), a odnosi između ta dva bloka su bili suprotstavljeni (zasnovani na različitim ideologijama koje nužno poništavaju jedna drugu).

⁴ Ibid., 15.

⁵ Kenneth Waltz, „The Stability of a Bipolar World“, op. cit., 889–890.

⁶ William Fox, *The Super-Powers: The United States, Britain, and the Soviet Union: Their Responsibility for Peace*, Harcourt Brace and Company, New York, 1944, 97–98.

⁷ Godele De Keersmaeker, *Polarity, Balance of Power and International Relations Theory: Post-Cold War and the 19th Century compared*, op. cit., 16.

⁸ Frank Whelon Wayman, „Bipolarity and war: The role of capability concentration and alliance patterns among major powers, 1816–1965“, *Journal of Peace Research*, vol. 21, no. 1, 1984, 63.

Pored perioda Hladnog rata De Kirschmajker analizira polarnost i u 19. veku, gde usled dva različita analitička nivoa postoje oprečni stavovi o tome da je ovaj period bio unipolaran, s jedne, ili multipolaran, s druge strane. Tako, ukoliko se analiza svede na evropsku analitičku ravan tadašnji sistem je bio multipolaran (konstantno postojanje pet do šest velikih sila), dok „prenošenje” te ravni na globalni nivo upućuje na zaključak da je svet bio unipolaran, sa Velikom Britanijom kao jedinom velikom silom (uprkos evropskom izolacionizmu, bila je kolonijalna svetska sila i država sa najviše materijalnih resursa)⁹. Ipak, kada je reč o polarizovanosti u navedenom periodu, nju je moguće mnogo lakše utvrditi jer su se sklapali kratkotrajni savezi bez dublje integrisanosti i zajedničkog identiteta. Dakle, blokovi su bili fluidna kategorija, a neprijateljstva među njima umerena, što ukazuje da je tada vladala Lokovska kultura, za razliku od hladnoratovske Hobsovske kulture, što znači da je 19. vek bio multipolarizovan.

I na kraju, kada je reč o polarnosti u posthladnoratovskom periodu, vode se brojne debate o tome da li je svet unipolaran ili multipolaran. U vojnom smislu bi bilo teško govoriti o unipolarnosti SAD, jer bi se time ignorisao značaj nuklearnog oružja, a još teže u ekonomskom smislu, imajući u vidu rast Kine. Konačan zaključak jeste da se svet od 2000-ih godina nalazi u procesu multipolarizacije, odnosno procesu koji vodi ka multipolarnosti, te je teško precizno utvrditi polarnost¹⁰. Međutim, kada je reč o polarizovanosti, jedini blok koji danas postoji je onaj formiran oko SAD još u Hladnom ratu, te je svet unipolarizovan. O integrisanosti tog bloka svedoče pojmovi kojim označavamo SAD i njene saveznike, poput: „Zapadnog sveta”, „Kolektivnog zapada”, „Zapada” i slično. U savremenom svetu, nijedna druga velika sila nije za sebe „vezala” druge države u tolikoj meri da se posmatra kao jedan blok i govori o bi- ili multipolarizovanosti. Dodatno, važno je napomenuti da je polarizovanost, za razliku od polarnosti kojom se utvrđuje činjenično stanje (broj velikih sila), stvar politika i odluka država. Tako su, na primer, nuklearne sile i stalne članice Saveta bezbednosti, Francuska i Velika Britanija, odlučile da se svrstaju u američki blok. Cilj SAD jeste da očuvaju unipolarizovanost, a osnovni pristup nakon kraja Hladnog rata bio je „privlačenje” suprotstavljenih velikih sila u svoj blok. Ipak, vremenom je ovaj pristup zamenjen drugim – sprečavanjem udruživanja velikih sila u novi, supраниčki blok. Iako je, usled brojnih razlika, mala verovatnoća da Rusija i Kina formiraju novi blok, pomenuti američki pristup, paradoksalno, povećava šanse za to. Tako bi glavni podsticaj za stvaranje rusko-kineskog bloka bio upravo zajednička pretnja u vidu SAD.

Mile OBRENOVIĆ

⁹ Ibid., 67–95.

¹⁰ Ibid., 126–133; 222.

Bibliografija

- De Keersmaecker, Godele, *Polarity, Balance of Power and International Relations Theory: Post-Cold War and the 19th Century compared*, Palgrave Macmillan, London.
- Fox, William, *The Super-Powers: The United States, Britain, and the Soviet Union: Their Responsibility for Peace*, Harcourt Brace and Company, New York, 1944.
- Waltz, Kenneth, "The Stability of a Bipolar World", *Daedalus*, vol. 93, no. 3, 1964, 881-909.
- Wayman, Frank Whelon, "Bipolarity and war: The role of capability concentration and alliance patterns among major powers, 1816-1965", *Journal of Peace Research*, vol. 21, no. 1, 1984, 61-78.